

Če to drži, potem je jasno tudi za nas Slovence, ki živimo v Italiji, da je nujno potrebno dodatno organizirano izobraževanje in formiranje, ki edino lahko omogoča izvorni manjšinski razvoj in ustrezno afirmacijo manjšine kot realnega subjekta v širšem kontekstu – tako večinskem kot matičnem.

KARL M. WOSCHITZ*

Univerza pred preizkušnjo in njeno poslanstvo

(Pripombe h kompleksni problematiki)

Jubilej častitljive Alme Mater Labacensis – nam ponuja možnost premisleka o instituciji »univerze«, ki kot stvaritev srednjeveške Evrope še danes pomeni najvišjo obliko poučevanja in učenja. Njeni »klasični temelji«, ki jih je skušal uresničiti Wilhelm von Humboldt, so bili preko generacij: povezanost raziskovanja in pouka, akademska svoboda, navezanost na idejo znanja in na javno odgovornost. Pri tem so filozofijo samo razumeli kot disciplino, ki ustvarja enotnost. Napetost med humboldtovsko tradicijo in funkcionalnimi spremembami univerze, ki v 20. stoletju deloma zavoljo lastne nezmožnosti, da bi se ujela z družbenimi spremembami, vsebolj drsi v krizo, slej ko prej določa diskusijo o reformah v Avstriji in v Nemčiji. Osrednji problemi so tile:

1. Zaradi vse večje vpreženosti v družbeno rabo in zaradi naraščajočih stroškov znanstvenega dela skuša družba vedno bolj uveljavljati svoje interese ter določati cilje in vsebino raziskovanja. Raziskave so često denarno podprte z določenimi vsebinskimi nalogami, ki jih vse bolj opravljajo zunaj univerzitetne ustanove. S tem pa se zožuje vpliv univerze na raziskovalno dejavnost in se ta vse bolj oddaljuje od poučevanja.

2. Naraščajoče osamosvajanje specifičnih strok, ki se trgajo od svojih filozofskih izhodišč, vodi v nevarnost notranjega izvotljenja univerze in do njene zamenjave z golim agregatom disparatnih strokovnih institutov, od katerih so se številni že naselili zunaj univerze. Zmanjšuje se vsebinska soodvisnost med posameznimi disciplinami. Zavoljo organizacijskih težav se nova raziskovalna področja le s težavo dokopljejo do svojega prostora. Sicer pa se poučevanje oddaljuje od raziskovanja tudi zato, ker se ne more v enaki meri specializirati.

3. Zaradi spreminjanja ved in poklicev se spreminja tudi pomen znanosti za poklicno izobraževanje. Specializirana znanost ima seveda manjši splošnoizobraževalni učinek. Diferenciacija poklicev in tem ustreznih kvalifikacij pomeni za znanstveno usmerjeno univerzitetno ustanovo novo preizkušnjo. Potreba sodobne družbe po kvalificiranih strokovnjakih izsiljuje vse več strukturnih sprememb, saj pomeni delovna sila denar. Poskusi, da bi se nekoliko uprli tej izolaciji specialnih

* Dr. Karl M. Woschitz, profesor na Univerzi v Gradcu (Avstrija)

področij, so utelešeni v ponudbi »studium generale«, ali pa v orientacijskem ogledu heterogenih znanstvenih vej v okviru t. i. »krožnih predavanj«.

4. Možnost, da se študentje v času študija udeležujejo znanstvenega raziskovanja, se je deloma zmanjšala zaradi notranjega razvoja in specializirane znanosti same, kakor tudi zaradi nesorazmerne rasti števila študentov, ob čemer izginja osebni stik med študentom in profesorjem, pa tudi zaradi izobraževalnih zahtev, a vsekakor tudi zaradi slabše predpriprave in kvalitete. Tako postaja pospeševanje tistih, ki so resnično zreli za visokošolski študij, in potencialnega raziskovalnega naraščanja sredi množice tistih, ki študirajo »zgolj za kruh«, vse težje. Hkrati pa se profesorju dodatno kopičijo učne, izpitno-svetovalne in nadzorovalne naloge.

5. Zaradi razdelitve duhovnih in naravoslovnih ved (ob križanju z enakovrstnim sektorjem novih tehničnih visokih šol) se je spremenila tudi podoba filozofske fakultete. Prišlo je do razlikovanja med »filozofsko fakulteto I«, ki vključuje jezike, literaturo, zgodovino, psihologijo, pedagogiko, sociologijo, socialne vede, politologijo in umetnostna področja – ter med »filozofijo II« z naravoslovnimi in tehničnimi vedami, matematiko, informatiko, medijskimi raziskavami, gospodarskimi vedami, politično ekonomijo in politiko okolja itd. Pri posameznih disciplinah gre za razčlemba človeških struktur in za interpretacijo kompleksnih antropoloških in družbenih temeljnih danosti neke »conditio humana«. Z opozorilom na tradicionalni koncept avtonomije univerze in skupnosti poučujočih in učečih se, se često izognemo izbruhu nastajajočih konfliktov.

6. Pred kakšno preizkušnjo pa se je znašla »klasična« univerza kot jedro znotraj sistema institutov? Gojenje duha na univerzi kot izhodišče intelektualne izžarevalne moči in zmožnosti kritike je konfrontirano z vprašanji, na katera je vredno odgovarjati z akademskim naporom: vsako posredovanje »izobrazbe« in »kulture« v najširšem smislu – najsi bo to v starih Atenah, v novem veku, pri starodavnih plemenskih kulturah, v tretjem svetu ali v naši sedanosti – mora razrešiti vprašanje, po kateri poti in s katerimi tematskimi oziri naj bi vse to prenesli na naslednjo generacijo. Gre za vprašanje – biti zmožen prihodnosti – duhovne dediščine in kulture, kakor tudi načinov komuniciranja med generacijami. Kako se vede ta ali ona kultura ob problemu, koliko je vredna, da jo posredujemo naprej? Katere obnove zmožne pobude izhajajo iz univerze? Ali obstajajo etična načela za komuniciranje med generacijami, ki presegajo zgodovinski trenutek? Katere teme bi bile za to komunikacijo potrebne, kolikor si ne prisvojimo kar vsakokratnih predpisanih načinov s strani države ali pa tistih, kakor si jih trenutno ravno želijo državljani, temveč iščemo tematiko, ki se bo trajno ohranila pri življenju? In potem: če prihodnosti ni mogoče več predvideti, kako naj ravnamo z odraščajočim rodod? Katere so tiste teme naše kulture, ki jih je mogoče prenašati in ki so zmožne prihodnosti; so to jeziki, estetska izrazna sredstva, nove tehnologije, ekologija itd. V kolikšni meri komunicira slovenska kultura s pisano kulturo Evrope, »corporate culture« zahodne omike?

7. Univerza pa je soočena tudi z vprašanjem »elit«, torej ljudi, ki se usmerjajo v prihodnost, ki so zmožni kritične razdalje do duha časa in razpolagajo s kulturno kompetenco. S to besedo postavljamo tudi odločilno vprašanje demokracije, kakor tudi »oblasti« in »neenakosti«. Znano »odprto nebo občega duha«, o katerem govori Friedrich Schiller, lahko vlada le, kjer demokratično legitimirane »elite« razpolagajo s kanonom vrednot, ki ne ustrezajo le intelektualnim zahtevam, temveč tudi zahtevam značaja. Odgovorni so za to, da ne bi vsega določali interesi in privilegiji. A ti so »elita« le tedaj, če se čutijo zavezane skupnemu

blagru, in kjer so vrednostne kvalitete povezane z zavzetostjo in čutom za pravičnost. Sicer to ne bi bila »elita«, temveč le »vodilne sile«.

Individualno živost duha je treba omogočiti kolektivno, se pravi zgodovinsko, preko moralnega oblikovanja družbeno pogojenih okoliščin. Gre za duhovne in vrednostne poteze kulturnega vedenja, za samoobvladovanje polnoletnega človeka ob izraženem smislu, za prenašanje stvarne vsebine izročila, in za soočanje z njim preko duhovnega prebujanja.

8. V nemškem jezikovnem prostoru je teološka fakulteta, in sicer najstarejša, najčastitljivejša znanstvena ustanova v spektru univerzitetnega pouka, integralni del vsake univerze. Kot znanost, ki je povezana s konfesionalnostjo, je zavezana novodobni zavesti o resnici, in je v mnogoličnosti svojih poddisciplin mnogostranska kakor le malokatero strokovno področje. Tu bi prav lahko govorili o nekakem »studium universale«. Svojega razmerja do antropološko in družbeno relevantnih strok ne razume v smislu svoje nadrejenosti ali podrejenosti, temveč v smislu dialoščnosti. To srečavanje poteka znotraj hermenevitičnega kroga izkušnje in razlage, najdenja in razumevajoče interpretacije fenomena »človek«, ki ima nepregledno plastičnost in ki njegova »določenost« presega stanje gole izkušnje. Sodelovanje v medsebojnem spodbujanju, vpraševanju in pomoči za samokritiko, mora vselej upoštevati izpovedno strukturo in »mestno vrednost« izjave v njeni specifični sestavi.

Z ustanavljanjem univerz se je nekoč začelo novo obdobje vseevropskega izobraževalnega sistema. Nepredstavljive spremembe v naši tehnični dobi, pa tudi oblike gospodarjenja in s tem povezane družbene spremembe, postavljajo te enkratne ustanove evropskega izobraževanja pred preizkušnjo, in netijo pričakovanja kakor komaj kdaj prej. To preizkušnjo moramo vedno znova prestajati.